

ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIĞI KURSU'NDAKİ BAŞARIYI ETKİLEYEN KURSIYER ÖZELLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Gönül KIRCAALI-İFTAR**
Arş. Gör. Zafer ÖZER*

GİRİŞ

Kaynaştırma -özel gereksinimli öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitilmeleri- son yıllarda hızla yaygınlaşmaktadır. Kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için, normal eğitim ortamına yerleştirilen özel gereksinimli öğrenciye ve/veya sınıf öğretmenine destek özel eğitim hizmetleri sağlanması gerekmektedir. Günümüzde, destek özel eğitim hizmetleri arasında en çok önerilen, özel eğitim danışmanlığıdır. 1993-94 öğretim yılı birinci döneminde, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü ile Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nin işbirliği ile bir "Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu" açılmıştır. Bu araştırmanın amacı, kursiyerlerin mesleki özelliklerinin (çalışma ortamı, özel eğitim niteliği ve çalışma deneyimi) özel eğitim danışmanlığı kursundaki başarıya etkisini belirlemektir.

Destek Özel Eğitim Hizmetleri

Kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencinin kendisine ve/veya öğretmenine sağlanan tüm hizmetlere destek özel eğitim hizmetleri denmektedir. Destek özel eğitim hizmetlerinin belli başlıları, kaynak odada eğitim, sınıf-içi yardım ve özel eğitim danışmanlığıdır (Allington ve Johnston, 1989; Kırcaali-İftar, 1992; Reisberg ve Wolf, 1986; Stein, Leinhardt ve Bickel, 1989). Kaynak odada eğitim, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencinin belli derslerde normal sınıftan çıkarılıp kaynak odada bireysel ya da küçük grup eğitiminden yararlandırılmasıdır. Kaynak odada eğitim, özel eğitim öğretmeni ya da uzman tarafından sağlanabilir. Kaynak odada eğitim, öğrencinin zaman zaman normal sınıftan uzaklaşmasını gerektirmektedir. Ayrıca, normal sınıfta ve kaynak odada yürütülen eğitim etkinlikleri arasında eşgüdüm sağlamak oldukça zordur. Bu ve benzeri nedenlerle, kaynak odada eğitim kaynaştırılmış öğrenci için son çare olarak önerilmektedir.

Sınıf-içi yardım özel eğitim öğretmenin ya da uzmanın sınıfta, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrenciyle, sınıftaki diğer öğrencilerle ve/

* Anadolu Ü. Eğitim Fakültesi Özel Eğitim B. Öğretim Görevlisi.

** Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi.

veya sınıf öğretmeniyle çalışması şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Bu destek özel eğitim hizmetinin başarıyla sonuçlanabilmesi için (a) sınıf öğretmenin ve destek personelin işbirliği becerilerinin ve (b) eğitim ortamının fiziksel özelliklerinin elverişli olması gerekmektedir.

Özel eğitim danışmanlığı, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencinin kendisiyle değil, öğretmeniyle çalışma biçimindeki destek özel eğitim hizmetidir. Sınıf öğretmeni, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrenciye daha iyi eğitim sağlayabilmek için özel eğitim danışmanına başvurur. Özel eğitim danışmanı, danışmanlık konusunda bilgi ve beceri sahibi özel eğitim öğretmeni ya da rehber öğretmen olabilir. Özel eğitim danışmanına başvuru nedenleri, kaynaştırılmış öğrencinin öğretim ya da davranış sorunlarını gidermektir. Özel eğitim danışmanlığının birincil amacı, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencinin normal eğitim ortamında karşılaştığı sorunları çözmektir; ikincil amacı ise, sınıf öğretmenin bilgi ve beceri düzeyini artırarak, kaynaştırılmış öğrencide ya da diğer öğrencilerde benzer sorunlar görüldüğünde öğretmenin bu sorunları kendi kendisine çözme olasılığını arttırmaktır (Kırcaali-lftar, 1994).

Türkiye'de Destek Özel Eğitim Hizmetleri

Türkiye'de okullarda destek özel eğitim hizmeti sağlayacak özellikte ve görevde personel bulunmamaktadır. Bir öğrencisi için destek hizmete gereksinim duyan bir öğretmen kendi ilindeki Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne başvurmakta; merkezin olanakları elverirse bu öğrenciye destek hizmet sağlanmaktadır. Destek hizmet, öğrencinin gereksinim duyduğu alanda (örneğin, okuma, yazma, matematik ve konuşma) öğrenciyle bireysel çalışma biçiminde olmaktadır. Bu hizmete, okul dışında sağlanan bir tür kaynak oda desteği diyebiliriz. Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde öğretmenlerin kendilerine de, sorularını yanıtlama ya da yazılı kaynak önerme gibi danışmanlık hizmetleri verilebilmekte ancak bu hizmetlerin sürekliliği sağlanamamaktadır.

Türkiye'de son yıllarda, özel gereksinimli öğrencilerin normal eğitim ortamlarına kaynaştırılmasına ilişkin öneriler ve uygulamalar hız kazanmıştır. Ancak, kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için sınıf öğretmenin belli bilgi ve becerilere (örneğin, eğitim programlarının bireyselleştirilmesi, eğitsel değerlendirme ve davranış sorunlarını giderme) sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi ve becerilerin kazanılmasında ve uygulanmasında özel eğitim danışmanlığının önemli katkılar sağladığı çeşitli araştırma bulgularıyla desteklenmiştir.

Dört yıllık bir araştırma göstermiştir ki, özel eğitim danışmanlığı sağlanan okullardaki özel gereksinimli öğrenciler, bu hizmetin sağlanmadığı okullardaki özel gereksinimli öğrencilere kıyasla okuma ve matematikte daha başarılı olmuşlardır (Knight, Meyers, Paolucci-Whitcomb, Hasazi ve Nevin, 1981). Bir başka araştırmada (Jones, 1987), özel eğitim danışmanlığının öğrencilerdeki davranış sorunlarını önemli ölçüde azalttığı gösterilmiştir. İki ayrı çalışmada ise (Graden, Casey ve Bonstrom, 1985; Ritter, 1978), uzun dönemli ve sürekli özel eğitim danışmanlığı uygulamalarının, öğretmenlerin bazı sorunları olan öğrencileri özel gereksinimli olabilecekleri kuşkusuyla psiko-eğitsel değerlendirmeye gönderme olasılıklarını azalttığı bulunmuştur. Bu araştırma kapsamındaki öğretmenler, öğrencilerinin sorunları öncelikle kendi sınıflarında çözme çabalarını artırmışlardır.

Yukarıda belirtilen gerekçe ve araştırma bulgularından hareketle, kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencilerin sınıf öğretmenlerine hizmet verecek özellikte özel eğitim danışmanı yetiştirmek amacıyla Eskişehir'de bir "Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu" açılmıştır. Bu araştırmada, bu kursu tamamlayan kursiyerlerin mesleki özelliklerinin kurstaki başarılarına etkisi incelenmektedir. Bu amaçla üç araştırma sorusuna yer verilmiştir:

1. Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde çalışan kursiyerler ile okullarda çalışan kursiyerler arasında, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'nda elde ettikleri başarı açısından farklılık var mıdır?
2. Özel eğitim kökenli kursiyerler ile genel eğitim kökenli kursiyerler arasında, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'nda elde ettikleri başarı açısından farklılık var mıdır?
3. Çalışma deneyimi Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarıyı etkilemekte midir?

YÖNTEM

Denekler

Özel eğitim danışmanlığı kursu'nu 22 öğretmen başarıyla tamamlamıştır. Kursiyerlerin yarısı Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde, diğer yarısı ise ilkokulların normal ve özel sınıflarında görev yapmakta idiler. Özel eğitim danışmanlığı kursunu tamamlayan kursiyerlerin 14'ü, lisans, yüksek lisans veya sertifika düzeyinde olmak üzere özel eğitim niteliğine sahip idiler; 8 kursiyerin ise özel eğitimle ilgili herhangi bir niteliği yoktu. Kursiyerlerin çalışma deneyimi, en azı 1 yıl, en çoğu 26 yıl olmak üzere, ortalama 15 yıl idi.

Ölçü Araçları

Özel eğitim danışmanlığı kursuna katılan kursiyerlerin başarı düzeyleri iki bölümden oluşan bir sınavla değerlendirilmiştir. Sınavın birinci bölümünde danışmanlık ilke ve kavramları ile ilişkili sorular yer almıştır. Sınavın ikinci bölümünde ise bir senaryoya dayalı bir davranış değiştirme uygulamasına yer verilmiştir. Bu bölümde, bir hedef davranışın belirlenmesi, hedef davranışın kaydedilmesi için bir kayıt formunun geliştirilmesi, kayıt formunda hipotetik verilerin gösterilmesi, hedef davranışın değerlendirilmesine yönelik davranışsal amaçların belirlenmesi ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için bir davranış değiştirme programının önerilmesi istenmiştir. Sınav sonucu 100 üzerinden değerlendirilmiştir.

BULGULAR

1. Uygulanan t-testi sonucunda, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarı açısından Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde çalışan kursiyerler ile normal ilkokullarda çalışan kursiyerler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Tablo 1). Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde çalışan kursiyerler Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'nda daha başarılı olmuşlardır.

2. Uygulanan t-testi sonucunda, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarı açısından özel eğitim kökenli kursiyerler ile özel eğitim kökenli olmayan kursiyerler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 2).

3. Uygulanan Pearson bağıntı testi sonucunda, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarı ile çalışma deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı ters bir bağıntı bulunmuştur: Daha deneyimli öğretmenler daha az başarılı olmuşlardır ($r = -.52$, $sd = 20$, $p < .02$).

Tablo 1

Gruplar	Ortalama	SS	t
Rehberlik ve Araştırma Merkezi	79.36	15.35	3.67*
Okullar	58.27	11.31	

*sd= 20, p <.01

YORUM

Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde çalışan kursiyerler, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'nda, okullarda görev yapmakta olan kursiyerlerden daha başarılı olmuşlardır. İki grup arasında bulunan fark, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin ve okulların özellikleri ile tutarlılık göstermektedir. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, öğretmenlere, öğrencilere ve ailelere pek çok destek eğitim ve rehberlik hizmeti sağlamaktadır. Dolayısıyla, özel eğitim danışmanlığı kursu kapsamında yer alan konuların çoğu Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde çalışmakta olan kursiyerlerin ilgi ve deneyim alanında bulunmaktadır.

Özel eğitim kökenli olan ve olmayan kursiyerler arasında, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'nda gösterilen başarı açısından bir fark bulunamamıştır. Bu bulgu, genel ve özel eğitim programlarında alınan derslerin Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu için önkoşul olmadığını göstermektedir.

Tablo 2

Gruplar	Ortalama	SS	t
Özel Eğitim Niteliği Olan Kursiyerler	72.79	14.23	1.41
Özel Eğitim Niteliği Olmayan Kursiyerler	61.88	16.23	

* sd = 20, p > .05

Kursiyerlerin mesleksi deneyimi arttıkça, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarıları düşmüştür. Bu durumun nedenlerinden biri, öğretmenlerin zamanla yeni bilgi ve beceriler edinmeye yönelik isteklerinin ve çabalarının azalması olabilir. Bir diğer neden öğretmen yetiştiren programlarda meydana gelen değişiklikler olabilir. 1989 yılına kadar, öğretmen yetiştiren programlarda 3 ya da 4 saatlik bir Eğitim Psikolojisi dersi yer alırken 1990 yılından itibaren 3 saat Gelişim Psikolojisi, 3 saat Öğrenme Psikolojisi ve 2 saat Özel Eğitime Giriş dersleri yer almaya başlamıştır (Bayrak, 1992). Dolayısıyla, bu yeni programdan mezun olan öğretmenler, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'na daha iyi bir temelle gelmiş olabilirler.

SONUÇ

Özel eğitim danışmanı yetiştirme ve kaynaştırılmış özel gereksinimli öğrencilere yönelik özel eğitim danışmanlığı hizmetleri sağlama girişimleri, Türkiye'de yeni başlamıştır. Bu araştırma, çalışma ortamı ve çalışma deneyiminin, Özel Eğitim Danışmanlığı Kursu'ndaki başarıyı etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Bu bulgular, ilerde benzer kurslar düzenleneceğinde, kursiyerlerin seçimine ve kurs programında yer alacak konuların belirlenmesine ışık tutabilir. Özel Eğitim Kursu'nda elde edilen başarının özel eğitim danışmanlığı uygulamalarına etkisi ise, ileriki araştırmalarda incelenmelidir.

Kaynakça

- Allington, R. L., ve Johnstn, P., (1989), Coordination, collaboration, and consistency: The redesign of compensatory and special education interventions. In R. E. Slavin, N. L. Karweit, ve N. A. Madden (Ed.), **Effective programs for students at risk**, Boston: Allyn and Bacon.
- Bayrak, C., (1992), **Eğitim Yüksekokullarında Örgütsel Değişme**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 547.
- Graden, J. L., Casey, A., ve Bonstrom, O., (1985), Implementing a preferral intervention system: Part II. The data. **Exceptional Children**, 51, 487-496.
- Jones, S. E., (1987), **Management of disturbing classroom behaviors through a consultation model**, Yayınlanmamış doktora tezi, West Virginia University. Dissertation Abstracts International, 49, 787-A.
- Kırcaali-İftar, G., (1992), **Teacher and student characteristics which influence teacher preferences for resource and consultation approaches**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 652.
- Kırcaali-İftar, G., (1994), Özel eğitim danışmanlığı. 1, **Eğitim Bilimleri Kongresi**, Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları.
- Knight, M. F., Meyers, H. W., Paolucci-Whitcomb, P., Hasazi, S. E., ve Nevin, A. (1981). A four-year evaluation of consulting teacher service, **Behavioral Disorders**, 6, 92-100.
- Reisberg, L., ve Wolf, R., (1986), "Developing a consulting program in special education: Implementation and interventions", **Focus on Exceptional Children**, 19, 1-14.
- Ritter, D. A., (1978), "Effects of a school consultation program upon referral patterns of teachers", **Psychology in the Schools**, 15, 239-243.
- Stein, M. K., Leinhardt, G., ve Bickel, W., (1989), Instructional issues for teaching students at risk. In R. E. Slavin, N. L. Karweit, ve N. A. Madden (Ed.), **Effective programs for students at risk**. Boston: Allyn and Bacon.